

Luettelointisääntöjen, formaatin ja kirjastojärjestelmän yhteispeli

30.11.2006

Arne Hedman / Kansalliskirjasto

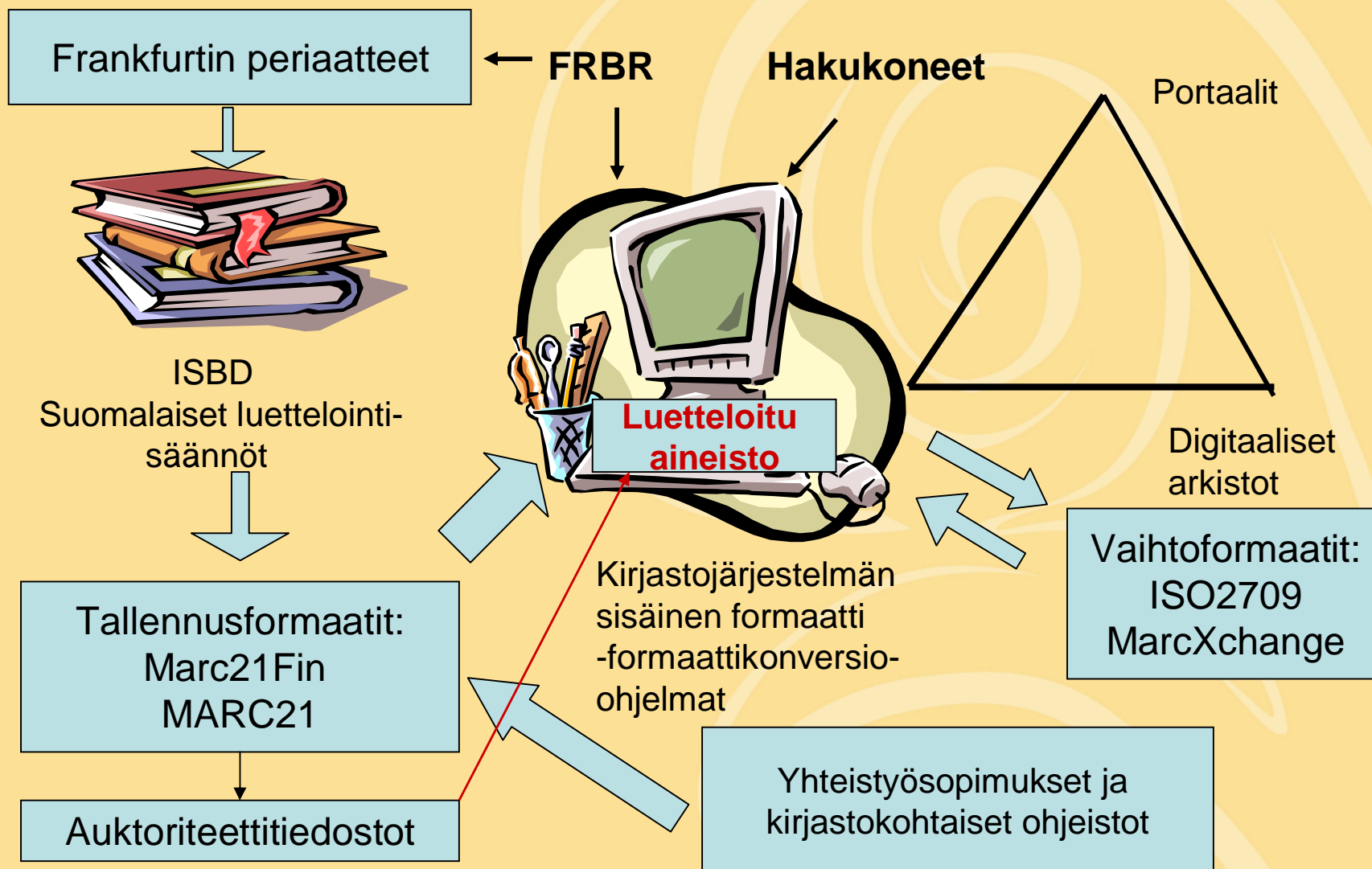
Luetteloinnin tarkoitus

on luoda järjestystä kaaokseen

Luetteloiden perustehtävä on antaa vastaus kysymykseen:

- mitä N.N.on kirjoittanut**
- mitä löytyy aiheesta X**
- millaisia versioita on teoksesta Y**

Sääntöjen, formaattien ja järjestelmien yhteispeli

Frankfurtin periaatteet

http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/statement_finnish.pdf

- Luetteloinnin standardoinnin perusta
- Hyväksytty joulukuussa 2003, korvaa Pariisin periaatteet vuodelta 1961
- Perustuvat IFLAn dokumenttien *Functional requirements for Bibliographic Records (FRBR)* ja *Functional Requirements and Numbering for Authority Records (FRANAR)* sisältämiin käsitteellisiin malleihin

jatkuu

- **Tärkein tavoite on edistää luetteloiden käytettävyyttä**

→ Luettelon tulee tehdä käyttäjälle mahdolliseksi

- löytää bibliografiset resurssit
 - identifioida oikea bibliografinen resurssi
 - valita resurssi, joka vastaa käyttäjän tarpeita
 - hankkia tai saada pääsy kuvailun kohteeseen
 - navigoida
- **Käytettävyys on myös tärkein luettelointisääntöjen rakennetta ohjaava tekijä**

Luettelointisäännöt

Kertoo, miten kohdetta kuvaillaan eli

- mitä tietoja luettelointikohteesta otetaan**
- mistä tieto otetaan**
- missä muodossa tieto merkitään**
- mitä kuvailun välimerkkejä käytetään**

Formaatit

Miksi formaattia tarvitaan?

**-tietokone ei päättelee (ainakaan vielä),
sille on kerrottava, mitä halutaan koneen
tekevän**

**-bibliografinen tieto on monimuotoista,
tietoelementtien esiintyminen ja laajuus
vaihtelee suuresti**

jatkuu

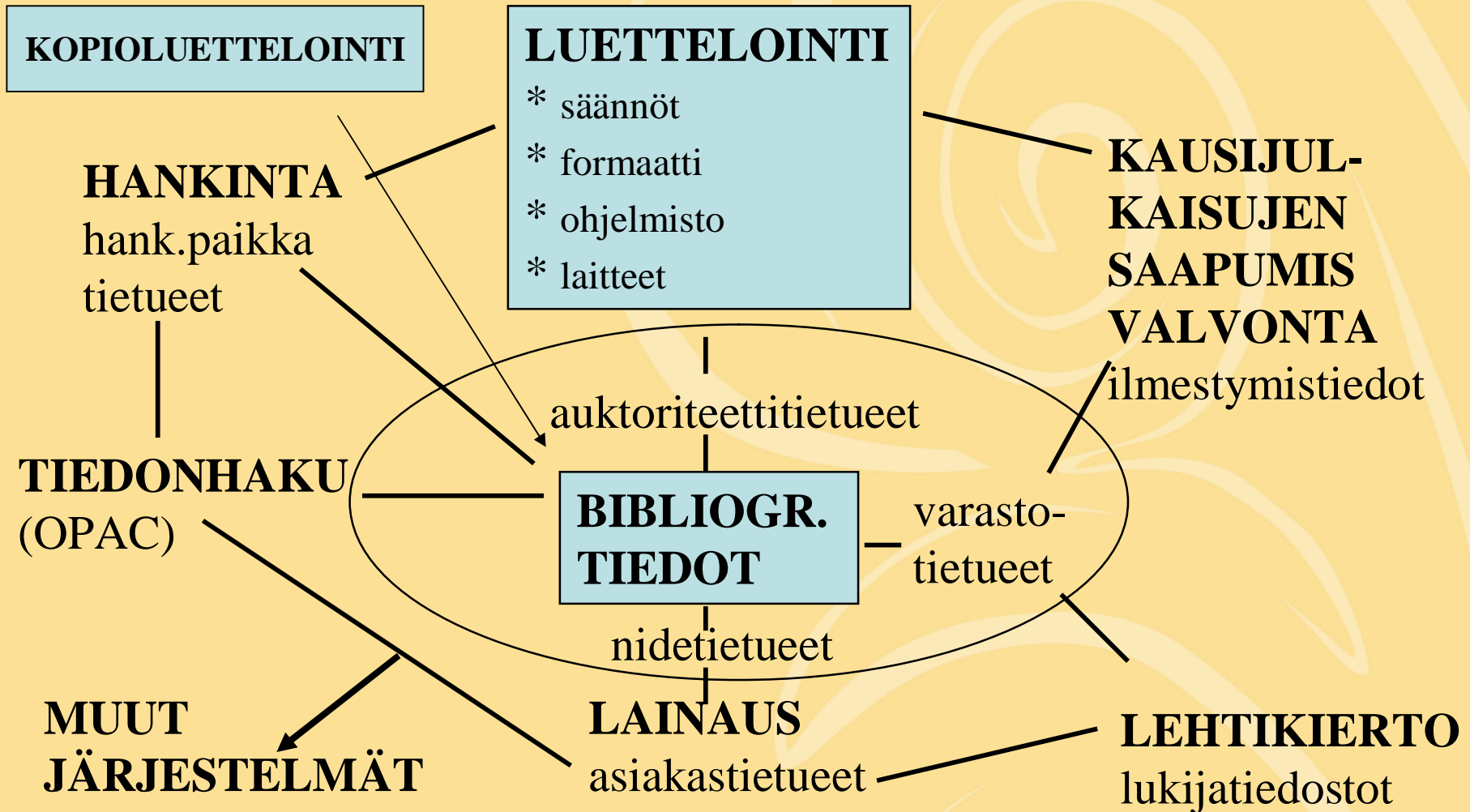
- **tiedon oltava hyvin jäsenneiltyä, koska bibliografista tietoa käytetään integroidussa kirjastojärjestelmässä moneen eri tarkoitukseen:**
 - indeksointiin hakua varten
 - näyttöluettelon tulostukseen
 - lainaukseen
 - hankintaan, saapumisvalvontaan
- **yhdenmukainen tallennustapa tärkeää, koska tietueet siirtyvät kopioimalla järjestelmästä toiseen**

Formaatti kertoo luetteloijalle

- miten bibliografinen kuvailu syötetään kirjastojärjestelmään ”tietokoneen kielellä”
- miten kirjastokohtaiset tiedot, sisällönkuvailutiedot, (varastotiedot, auktoriteettitiedot) syötetään
- miten kooditiedot tiedonhakua, rajausta, tilastointia tai poimintaa varten syötetään
- miten hakemistoihin tai näyttöluetteluihin voidaan vaikuttaa tietokannoissa

Bibliografinen data kirjastojärjestelmässä

Dokumenttia koskeva bibliografinen tieto syötetään vain kerran, mutta tietoa hyödynnetään kaikissa kirjaston toiminnoissa.

MARCit ja muut metadataformaatit

MARC (MAchine REadable Cataloging)

- Kongressin kirjastossa 1960-luvun lopulla
- LCMARC → USMARC → MARC21 1999
- UKMARC 1975

↓
– FINMARC-
yhtenäisformaatti 1989-2000

↘ ↙
MARC21-Fin 2000

MARC21 2008 laajaan käyttöön Suomessa

UNIMARC 1977 UNISISTreference manual 1977

- IFLA
- vaihtformaatti

- UNESCO
- tietopalvelut

CCF (Common Communication Format) 1984

- UNESCO
- vaihtformaatti

Metadatformaatit

**Metadatformaatteja on tehty eri aineistoille:
erilaiset dokumentit, web-sivut,
oppimateriaalit, kuvat, kartat, ääni, video**

- MODS (Metadata Object Description Schema)
(<http://www.loc.gov/standards/mods>)
- EAD (Encoded Archival Description)
- ONIX (Online Information eXchange)
- METS (Metadata Encoding & Transmission Standard)
- LOM (Learning Object Metadata)
- Dublin Core, josta myös SFS 5895

Kirjastojärjestelmät

Järjestelmä tukee yleensä vain yhtä tallennusformaattia

Järjestelmän sisäinen formaatti ei näy luetteloijalle

- tietue voi olla yhtenäinen merkkijono (BLOB), johon hakuindeksit on linkattu tai
- tietue voi olla hajoitettu relaatiotietokannan matriisiin, josta ne kootaan näyttöihin
- tietue voi olla koodattu MARCXML-muotoon

Järjestelmän vaihtoformaatti on yleensä standardin ISO 2709:n mukainen

- tulevaisuudessa ehkä MARCXML:stä tuotettu MarcXchange

Mistä muutoksen tuulet puhaltavat

FRBR → säännöt, näyttöluettelot

XML → MARC-formaatit

MarcXchange → ISO 2709 vaihtformaatti

Google ja muut hakukoneet → kirjastojärjestelmät

Luettelointi pähkinäkuoressa:

- ❖ Luetteloitustyön määrä/kirjasto vähenee, mutta laatu korostuu
- ❖ Kirjastojärjestelmien verkossa jokainen luetteloi myös kaikkia muita varten eli nopein ehtii ensin ja muut kopioivat valmiin tietueen
- ❖ Tietueen alkuperä hämärtyy

Yhteistyön onnistumisen edellytykset

- Yhteiset pelisäännöt:
 - ❖ Luettelointisäännöt ja formaatti
 - ❖ Merkistö
 - ❖ Tietokantakohtaiset ohjeistot
 - ❖ Luettelointitasomääritys
 - ❖ Ajantasaisuusvelvoitteet
 - ❖ Suositukset sisällönkuvailusta
- Luottamus toisten työhön
- Joustavuus l. muutoshalukkuus
- Jokainen yhteistyön osapuoli kokee hyötyvänsä

**→ hyvä luettelointi ei ole täydellisyyteen
pyrkimistä tai kirjastokohtaisissa
traditioissa pysyttäytymistä vaan
standardien ja sopimusten noudattamista**